

НОВА ЯДЕРНА ПОЛІТИКА США В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація

Проаналізовано Огляд ядерної політики США 2018 р., в якому актуалізовано сучасні загрози Сполученим Штатам та їх союзникам і партнерам, а також визначено довгострокові цілі державної політики стримування, яку проводять США.

Зроблено висновок про важливість цієї політики для України через пряму згадку анексії Криму та підтвердження гарантій безпеки, які США надають своїм союзникам та партнерам, одним з яких є Україна.

Враховуючи завдання з модернізації ядерного потенціалу США, визначені Оглядом, а також наявний в Україні досвід, надано пропозиції щодо можливих напрямів співпраці України зі США.

НОВА ЯДЕРНА ПОЛІТИКА США В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На початку лютого 2018 р. Апаратом Міністра оборони США був опублікований Огляд ядерної політики США¹, який актуалізував сучасні загрози Сполученим Штатам та їх союзникам і партнерам, а також визначив довгострокові цілі державної політики стримування, яку проводять США.

Цікавим є вже той факт, що Резюме цього документа² перекладено авторами на російську, китайську, корейську, японську та французьку мови, що свідчить про те, що США зацікавлені у формуванні однозначного розуміння цієї політики як країнами-союзниками США – Південною Кореєю, Японією, а також Францією та Великобританією, так і Російською Федерацією, Китаєм, та КНДР.

На відміну від попереднього Огляду ядерної політики США 2010 р.^{3,4}, який виходив зі зменшення ролі ядерної зброї у стратегії національної безпеки США, можливості забезпечення стратегічного стримування та стабільності при зниженому рівні ядерних сил, і фокусувався на цілях нерозповсюдження та протидії ядерному тероризму, цей Огляд ставить завданням ядерної політики та стратегії США стримати потенціальних противників як від нанесення ядерного удару «в будь-якому масштабі», так і:

- запобігти нападу із застосуванням або без застосування ядерної зброї;
- гарантувати безпеку союзникам і партнерам;
- досягти цілей державної політики США у разі неможливості стримування;
- забезпечити можливість реагування на непередбачувані ситуації у майбутньому.

¹ <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>

² https://www.defense.gov/News/Special-Reports/0218_npr/

³ http://www.eurasian-defence.ru/sites/default/files/doc/rus-final_npr_preface_exec_summary.pdf

⁴ <http://www.pircenter.org/media/content/files/9/13511383060.pdf>

Водночас завдання щодо запобігання розповсюдженню ядерної зброї, матеріалів або знань та навичок, необхідних для його створення, та позбавлення можливості доступу до них терористів також залишається одним із ключових.

Загалом, потенційні супротивники мають зрозуміти, і це неодноразово підкреслюється в різних розділах Огляду, що **будь-які агресивні дії проти США або їх союзників і партнерів, обернуться для агресора «неприйнятними наслідками».**

І це стосується як застосування ними ядерної зброї в масштабах регіону або проти США (*прим.: це може розглядатися як прямий посил КНДР*), у т.ч. обмеженої за масштабами ядерної ескалації (*прим.: заяви Росії щодо можливого застосування першими нестратегічних ядерних засобів прямо згадуються у тексті Огляду*), так і в разі терористичної атаки із застосуванням ядерного вибухового пристрою.

При цьому щодо подібної терористичної атаки США заявили, що покладуть відповідальність «на будь-яку державу, терористичну групу або інших недержаних суб'єктів, які підтримують терористів або сприяють отриманню або використанню ними ядерних пристроїв», а сама атака «буде вважатися «надзвичайною ситуацією», в якій Сполучені Штати не виключають можливості застосування крайніх заходів в якості удару у відповідь».

Щодо оцінки ситуації в плані міжнародної безпеки, то в Огляді зроблено висновок, що поточна ситуація «стає все менш передбачуваною, а ризики зростають». Цьому сприяє і ядерна політика Росії та Китаю, які «посилюють роль ядерних сил у своїх стратегіях та планах, ведуть себе все більш агресивно, у т.ч. у космічному просторі та в кіберпросторі». «Північна Корея продовжує свої незаконні дії, направлені на посилення ракетно-ядерного потенціалу», а Іран «зберігає значну частину потенціалу та технічні можливості, необхідні для створення ядерної зброї протягом року з моменту прийняття відповідного рішення».

Водночас Сполучені Штати «не хочуть вважати ані Росію, ані Китай своїми противниками та намагаються підтримувати стабільні відносини з обома країнами». Проте «у зв'язку зі вжитими Росією діями, такими як **окупація Криму**, можливості для конструктивного співробітництва стали набагато більш обмеженими».

Окрім того, адекватного реагування потребує «впевненість Москви у тому, що використавши першими ядерну зброю, у т.ч. зброю малої потужності, можна отримати таку перевагу... в кризовій ситуації або в умовах більш обмеженого конфлікту». Подібні уявлення Москви розцінені як «зниження Москвою «ядерного порога», переступивши який можна першими застосувати ядерну зброю», про що свідчать «численні навчання та заяви з цього приводу», а «стратегічним завданням першочергової ваги» для США є «змусити Росію відмовитися від таких ілюзій».

Відповіддю на всі ці загрози і має стати нова ядерна політика США, яка направлена «на захист Сполучених Штатів, наших союзників і партнерів та для забезпечення стратегічної стабільності». Для цього передбачається:

- підтримання та розвиток ядерної тріади (1 – підводні човни, озброєні балістичними ракетами підводного базування, 2 – міжконтинентальні балістичні ракети наземного базування та 3 – стратегічні бомбардувальники, озброєні бомбами вільного падіння або крилатими ракетами повітряного базування);

- модернізація нестратегічних ядерних засобів;

- модернізація систем ядерного командування, контролю і комунікацій (NC3);

- модернізація інфраструктури ядерної зброї.

Зокрема, відповідно до завдань з розвитку та модернізації, встановлених Оглядом, передбачається:

- підтримання у персоналу необхідних знань та навичок (*прим.: йдеться як про військовослужбовців, так і про громадянський персонал, які виконують завдання «не вимагаючи для себе особливої уваги та без зайвого*

шуму...Ці люди заслуговують особливого відношення до них з боку американського народу»);

- поступова заміна підводних човнів класу «Огайо» на клас «Колумбія»;

- заміну з 2029 р. МБР наземного базування Minuteman III;
- розгортання бомбардувальників нового покоління B-21 Raider;
- оснащення авіації новими бомбами B61-12 та крилатими ракетами;
- модифікація частини балістичних ракет морського базування зі зменшенням потужності ядерних зарядів (тим самим забезпечуючи різноманіття функціональних можливостей, гнучкість реагування);

- повернення до використання крилатих ракет морського базування, оснащених ядерними боєголовками (*прим.: при цьому зазначається, що подібні дії не слід розглядати як відповідь на порушення Росією Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності⁵, а всі дії США у даному напрямку «відповідають усім договорам та угодам і в сукупності забезпечать різноманіття функціональних можливостей», гнучкість реагування та нададуть «зрозуміти потенційним противникам, що їм не вдасться отримати будь-які переваги за рахунок обмеженої ядерної ескалації»; з іншої сторони це необхідно і для адекватного реагування на загрози з боку КНДР*);

- завершення низки програм з продовження терміну служби різноманітних ядерних зарядів та заміни застарілих боєголовок;

- визначення можливості використання уніфікованих головних частин для ядерних боєзарядів ВМС та ВВС;

- розвиток технологій та створення можливостей для виробництва плутонієвих сердечників, літієвих сполук, тритію, запасів урану (*прим.:*

⁵ Розміщення в Калінінградській області Росії оперативно-тактичного ракетного комплексу «Іскандер-К», який здатний вести вогонь крилатими ракетами з ядерними боєголовками, максимальна дальність польоту яких перевищує 500 км, розглядається американськими фахівцями як порушення як порушення Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності. Див.: <https://regnum.ru/news/2246792.html> та <https://www.state.gov/secretary/remarks/2017/09/274362.htm> а також https://ria.ru/defense_safety/20170121/1486194002.html та <https://www.reuters.com/article/us-usa-nato-russia/mattis-looking-at-ways-to-bring-russia-into-compliance-with-arms-control-treaty-idUSKBN1D91N5?il=0>

необхідні для ядерних зарядів); стійких до радіації мікроелектронних систем тощо;

- розширення обчислювальних, експериментальних та діагностичних можливостей, необхідних для щорічної перевірки та атестації ядерної зброї.

Слід зазначити, що всі ці заходи не мають розглядатися як такі, що ініціюють нову гонку озброєнь, оскільки для фінансування довгострокової програми заміни та відновлення ядерного потенціалу США, на відміну від заходів 1960-х чи 1980-х рр., навіть за самими високими оцінками знадобиться не більше 1 % федерального бюджету чи близько 6,4 % бюджету Міноборони ⁶.

При цьому Сполучені Штати будуть координувати дії з інтеграції зі своїми союзниками, щодо яких існує ядерна загроза «для розподілу навантаження, що збільшилося, на союзників у зв'язку з виконанням задач ядерного стримування».

Слід зазначити, що цей Огляд отримав вкрай негативну реакцію з боку Росії та Китаю. Так, у Коментарі Департаменту інформації та преси МЗС Росії у зв'язку з публікацією нової ядерної доктрини США ⁷ говориться, що зміст цієї доктрини викликає «глибоке розчарування» та що «вже при першому ознайомленні в очі впадає конфронтаційний заряд та антиросійська направленість цього документа». На думку російського МЗС, обвинувачення Росії у зниженні порога використання ядерних озброєнь та в деяких «агресивних стратегіях» є безпідставними, оскільки відповідно до Воєнної доктрини Російської Федерації ⁸ можливість використання ядерної зброї передбачено двома «суто оборонними сценаріями: тільки у відповідь на агресію проти Росії та (або) наших союзників з використанням ядерної або інших видів зброї масового ураження, а також – це другий сценарій – з використанням звичайної зброї, але тільки тоді, коли під загрозу було б поставлене саме існування нашої держави». Окрім того, російське МЗС

⁶ В Огляді зазначено, що у 1960-і роки на заходи зі створення ядерного потенціалу йшло до 17,1% бюджету МО, а в 1980-і – 10,6% бюджету МО або 3,7 федерального бюджету.

⁷ http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3054726

⁸ <http://kremlin.ru/supplement/461>

стурбоване «фактично «безрозмірним» підходом Вашингтону до питання використання ядерної зброї» і що реалізація цієї ядерної політики США, навпаки, призведе до зниження ядерного порогу та «виникненню ракетно-ядерної війни навіть в ході конфліктів малої інтенсивності».

Водночас сам Президент Росії у 2015 р. заявив, що він особисто займався операцією в Криму у 2014 р. (*прим.: операцією, яка закінчилась анексією Криму, - незаконним відторгненням частини території України*) і «ми готові були це зробити»⁹.

Виникає питання: «Проти кого була здатна Росія використати свою ядерну зброю, на якій території? Чи відповідало це проголошеним цілям чинної на той час, зараз, Воєнній доктрині РФ? Чи передбачались такий розвиток ситуації міжнародному праві? Яким чином мало б реагувати на це міжнародне співтовариство?».

Про підтримку Росією ідеї ядерної ескалації 6 лютого 2018 р. заявив і Міністр оборони США Джеймс Меттіс¹⁰. Виступаючи в Комітеті Конгресу зі збройних сил з роз'ясненнями щодо нової ядерної політики США він сказав, що росіяни по суті хочуть «ескалації для досягнення перемоги, а потім деескалації. Ми хочемо зробити певним їх розпізнання, що ми можемо відповісти відповідно».

Слід зазначити, що стурбованість МЗС Росії щодо «безрозмірності» відповіді США на ядерну загрозу може бути викликана, у т.ч., і прямим попередженням Сполученими Штатами про можливі наслідки держав, які сприяють отриманню або використанню терористами ядерної зброї. Водночас саме з Росії лунали безпідставні звинувачення України в спробі створення ядерної бомби та її використання проти міст Росії. Так, в інтерв'ю російському виданню «Комсомольська правда» наприкінці жовтня 2016 р. російський політолог Сергій Марков заявив, що відмова України від відправки

⁹ Путин: "мы были готовы" применить ядерное оружие из-за Крыма. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2015/03/150315_ru_s_putin_documentary_crimea

¹⁰ The Defense secretary said the Russians essentially want to "escalate to victory and then deescalate. We want to make certain they recognize that we can respond in kind." <https://www.cnbc.com/2018/02/06/mattis-sees-new-nuclear-missile-as-bargaining-chip-against-russia.html>

відпрацьованого ядерного палива на переробку в Росію є свідченням того, що України приступила до створення ядерної бомби, чи, як мінімум «брудної» бомби, під ударом яких можуть опинитися великі міста Росії – Ростов, Воронеж, Білгород¹¹. Зазначене означає, що серед можливих сценаріїв дестабілізації ситуації в Україні слід розглядати проведення терактів за межами України з використанням радіоактивних матеріалів та покладанням відповідальності за ці теракти на українську сторону. Слід відзначити, що подібна тактика вже використовувалася для звинувачення України у передачі ракетних двигунів до КНДР, прикриваючи роль Росії у передачі цих технологій.

У заяві Міноборони Китаю¹² говориться, що «Китай рішуче виступає проти Огляду ядерної політики, опублікованого Міністерством оборони США», що в цьому документі «навмисно перебільшується загроза китайської ядерної моці», та що Китай незмінно проводить «політику незастосування ядерної зброї першими у будь-який час та за будь-яких обставин».

Очікувано негативно оцінили нову ядерну політику США в Ірані, голова МЗС якого заявив, що «ядерна доктрина США наближає людство до знищення»¹³.

Водночас, зважаючи на реальність ракетно-ядерної загрози з боку КНДР, нову ядерну політику США підтримала Японія¹⁴.

Для України в цій новій ядерній політиці Сполучених Штатів, перш за все, важлива згадка анексії Росією Криму та гарантії безпеки, які США надають своїм союзникам та партнерам, одним з яких є Україна¹⁵.

З іншої сторони, важливим є й те, що в Огляді зазначено, що Сполучені Штати «здатні розпізнати будь-які загрози, що виникають, та притягнути до відповідальності за агресивні дії, у т.ч. **нові форми агресії**». Враховуючи, що

¹¹ Политолог: «Украина планирует сбросить ядерную бомбу на Крым или Ростов». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufa.kp.ru/daily/26601.7/3616782/>

¹² http://russian.news.cn/2018-02/04/c_136948341.htm

¹³ <https://newsone.ua/news/politics/hlava-mid-irana-novaja-jadernaja-doktrina-ssha-priblizila-chelovechestvo-k-polnomu-unichtozheniju.html>

¹⁴ Див. <https://nv.ua/world/geopolitics/tokio-podderzhivaet-novuju-jadernuju-doktrinu-ssha-mid-japonii-2449754.html> та http://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001893.html

¹⁵ Хартія Україна-США про стратегічне партнерство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_140

Україна починаючи з подій 2014 р. в Криму та на Донбасі зіткнулася саме з такою новою формою «гібридної» російської агресії та що «Сполучені Штати мають намір підвищити гнучкість та розширити діапазон варіантів стримування», забезпечивши здатність «запобігти агресії в масштабах регіону», стає зрозумілим та вкрай негативна реакція російського МЗС на нову ядерну політику США, викладена у вищезгаданому Коментарі Департаменту інформації та преси МЗС Росії. Цікавим є й те, що загалом заперечуючи свої «агресивні стратегії» в Коментарі відсутнє спростування згадки в Огляді того, що Росія (як і Китай ¹⁶) «ведуть себе все більш агресивно в космічному та кіберпросторі». Останнє є важливим з точки зору протидії кіберагресії Росії по відношенню до України.

Зважаючи на зазначене, доцільно доручити відповідним органам державної влади опрацювати необхідні заходи щодо уточнення державної військової політики з урахуванням нових викликів.

Доцільно в рамках подальшого розвитку теорії військової науки та удосконалення практики підготовки та ведення воєнних операцій переосмислити можливості:

- реалізації нових форм російської агресії, які можуть бути підтримані ядерними ударами малої потужності або актами ядерного тероризму, здійсненими на території інших країн зі спробою звинуватити у цьому Україну;

- оцінки можливого діапазону варіантів стримування агресора, у тому числі з боку США, а також сценарії поведінки України та її збройних сил відповідно до різних варіантів;

- формування нових напрямів співпраці зі США в реалізації її ядерної політики та політики регіональної безпеки.

Враховуючі завдання з модернізації ядерного потенціалу США, визначені Оглядом, а також наявний в Україні досвід, Україна може бути корисна Сполученим Штатам у сферах:

¹⁶ Цікавим є й те, що у Заяві Міноборони Китаю щодо оцінки Огляду ядерної політики США також відсутня згадка про агресивні дії Китаю у космічному та кіберпросторі.

- космічних досліджень (протиція загрозам у космічному просторі);
- створенні уніфікованої крилатої ракети наземного, повітряного та морського базування;
- підтримання у персоналу необхідних навичок, зокрема: діях у реальних умовах радіаційного забруднення (Чорнобильська зона відчуження) та протидії реальним кібератакам критичній інфраструктурі.

Бобро Д.Г., Суходоля О.М.

Відділ енергетичної та техногенної безпеки